

ГЕТЬМАН *Анатолій Павлович*
доктор юридичних наук, професор,
проректор з наукової роботи,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
академік НАПрН України

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА

Наріжним каменем правового регулювання екологічної безпеки є верховенство права, яке пронизує цей інститут від визначення її поняття в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» і до законодавчого забезпечення екологічної безпеки в різних сферах суспільно-господарської діяльності. Це все базується на засадах, передбачених ст. 16 Конституції України, де забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу розглядається як обов'язок держави.

Принцип верховенства права в зазначеному інституті знайшла своє першоджерельне відображення в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., де було виявлено окремий розділ, – екологічна безпека. У ньому зазначалося, що Україна дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молоде покоління, а також має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств,

установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці. Таким чином, саме в Декларації вперше було передбачено обов'язок Української держави щодо забезпечення екологічної безпеки та збереження генофонду народу України як втілення верховенства права в цей ланцюжок суспільних відносин.

Концепція (основи державної політики) національної безпеки України, яка була затверджена постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 р. розглядає екологічну сферу як складову національної безпеки України та виділяє такі основні напрями її функціонування: впровадження і контроль за додержанням науково обґрунтованих нормативів природокористування та охорони довкілля; контроль за станом навколишнього природного середовища, виявлення та усунення загроз для здоров'я населення, своєчасне попередження громадян України у разі небезпеки; зниження антропогенних навантажень, ліквідація наслідків шкідливого впливу людської діяльності на природне середовище; впровадження у виробництво екологічно безпечних технологій; недопущення неконтрольованого ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій, речовин і матеріалів.

Подальший розвиток правового забезпечення екологічної безпеки знайшло своє відображення у постанові Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. «Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки», в якій розв'язанню проблем техногенно-екологічної безпеки було присвячено спеціальний розділ – «Стратегія і тактика гармонійного розвитку виробничого та природоресурсного потенціалу».

До об'єктів екологічної безпеки традиційно відносять: людину, її життя і здоров'я; власність; суспільство з його матеріальними і духовними цінностями; державу, функціонування якої покликано забезпечувати нормальні умови для життєдіяльності громадян [4, 116-117].

Дослідження проблем правового забезпечення екологічної безпеки здійснювали такі відомі українські науковці як: В. І. Андрейцев [1], Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова, В. А. Зуєв, Р. С. Кірін, Т. В. Коваленко, Т. Г. Ковальчук, М. В. Краснова, П. Ф. Кулинич, Н. Р. Малишева [8], А. П. Гетьман, М. В. Шульга, В. Л. Бредіхіна, Т. В. Григор'єва, М. К. Черкашина [7]. Окрім того, спеціальні питання правового регулювання екологічної безпеки знайшли своє відображення в дисертаційних дослідженнях, що виконувалися: Т. Г. Ковальчук [5], М. О. Фроловим [10], Л. О. Бондарем [2], О. М. Хіміч [11], С. М. Романко [9], Ю. Л. Власенко [3], О. В. Москаленком [6], О. А. Шомпол [12] та іншими дослідниками.

Науковці у своїх дослідженнях одноставні в тому, що наразі виникло нове коло суспільних відносин, в процесі яких необхідно : визначити перелік

екологічно небезпечних видів діяльності та екологічно небезпечних об'єктів; встановити комплекс вимог і обов'язків щодо забезпечення екологічної безпеки у процесі здійснення відповідних видів діяльності та регульованої експлуатації джерел підвищеної екологічної небезпеки; виявити екологічно небезпечні території (зони) за місцем розміщення екологічно шкідливих об'єктів, здійснюваної екологічно небезпечної діяльності або внаслідок накопичення понад встановлені нормативи високотоксичних, шкідливих речовин, їх сполук та сумішей; закріпити систему вимог, норм і нормативів екологічної безпеки; забезпечити їх дотримання держави, а також фізичними та юридичними особами, які здійснюють екологічно небезпечні види діяльності та експлуатують аналогічні об'єкти; забезпечити ліцензування екологічно небезпечних видів діяльності або експлуатації таких об'єктів та ін.

За думкою В. І. Андрейцева, з огляду на виникнення таких відносин, норми права наповнюються відповідними моделями, механізмами, способами врегулювання і гарантування безпечного поведіння з потенційно небезпечними видами діяльності, об'єктами і джерелами. Вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки стають загальними для суб'єктів, що здійснюють різні екологічно небезпечні види діяльності, або тих, які використовують такі об'єкти. Отже, закономірно зумовлюється і комплексне правове регулювання цих правовідносин незалежно від джерел походження екологічної небезпеки. Вирішити такі завдання, як вважає В. І. Андрейцев, можливо в межах екологічного законодавства шляхом розроблення і прийняття нормативного акту щодо забезпечення екологічної безпеки здійснюваної людської діяльності, включаючи формування механізмів запобігання їх та подолання недоліків прояву стихійних сил природи, техногенних аварій і катастроф [1, 21-22].

Разом із тим принцип верховенства права отримав своє втілення у низці чинних законів України, присвячених регулюванню суспільних відносин, що виникають у відповідних сферах забезпечення екологічної безпеки. В якості ілюстрації можливо навести приклади наступних законів. Так, Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р., з поміж закріплених завдань, які спрямовані на поліпшення екологічної ситуації та підвищення рівня екологічної безпеки, виділяє запобігання порушенням санітарно-гігієнічних вимог до якості повітря, встановлює норми щодо забезпечення екологічно збалансованого природокористування, яке є підґрунтям для соціально-економічного розвитку України. Серед інструментів реалізації національної економічної політики цим законом виокремлено оцінку впливу стратегій, програм, планів на стан навколишнього природного середовища, екологічну експертизу та оцінку впливу об'єктів екологічної експертизи на стан довкілля,

системи екологічного управління, законодавство у сфері охорони навколишнього природного середовища та ін.

Правові засади забезпечення екологічної безпеки населених пунктів містяться в законах України «Про основи містобудування» від 16 листопада 1992 р., «Про Генеральну схему планування території України» від 7 лютого 2002 р., «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17 лютого 2011 р.; правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій урегульовано Кодексом цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 р. та Законом України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 р.; правові засади забезпечення екологічної безпеки на транспорті передбачені Законом України «Про транспорт» від 10 листопада 1994 р. та низкою міжнародно-правових конвенцій, які ратифіковані Україною та стали частиною національного законодавства: Конвенцією ООН з морського права 1982 р.; Міжнародним кодексом морського перевезення небезпечних вантажів 1965 р.; Віденською конвенцією про відповідальність операторів транспортних терміналів 1991 р.; Міжнародною конвенцією про відповідальність і компенсацію збитків у зв'язку з перевезенням морем шкідливих і небезпечних речовин 1996 р.; Міжнародною конвенцією про цивільну відповідальність за забруднення бункерним паливом 2001 р.; правове забезпечення продовольчої та генетичної безпеки як складових екологічної безпеки від неконтрольованого та шкідливого біологічного впливу передбачено законами України «Про безпечність та якість харчових продуктів» в редакції від 6 вересня 2005 р., «Про дитяче харчування» від 14 вересня 2006 р., «Про пестициди та агрохімікати» від 2 березня 1995 р., «Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції» від 14 січня 2000 р., «Про виробництво та обіг сільськогосподарської продукції та сировини» від 3 вересня 2013 р.; правові засади забезпечення екологічної безпеки у сфері поводження з відходами урегульовано законами України «Про відходи» від 5 березня 1998 р., «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 6 березня 2005 р., «Про Загальнодержавну програму поводження з токсичними відходами» від 14 вересня 2000 р., «Про Загальнодержавну цільову екологічну програму поводження з радіоактивними відходами» від 17 вересня 2008 р., «Про утилізацію транспортних засобів» від 4 липня 2013 р., «Про хімічні джерела струму» від 23 лютого 2006 р. І цей перелік законодавчих актів (законів, кодексів, міжнародних конвенцій), які визначають правові засади екологічної безпеки, що передбачено Конституцією України, можна продовжити.

Підсумовуючи наведене, можливо зазначити, що принцип верховенства права в інституті екологічної безпеки знаходить своє втілення крізь призму передбачених Конституцією України основоположних приписів екологічної

безпеки як то: забезпечення екологічної безпеки – обов'язок Української держави (ст. 16); виключно законами України визначаються правові засади екологічної безпеки (пп. 5, 17 частини першої ст. 92) та правовий режим надзвичайного стану, зон надзвичайної екологічної ситуації (п. 19 частини першої ст. 92), а також розроблених на її засадах законах України, що регулюють правовідносини у сфері екологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навч. та наук.-практ. посіб. – К.: Знання-Прес, 2002. – 332 с.
2. Бондар Л. О. Правові засади здійснення екологічно небезпечної діяльності в Україні: автореф. дис... канд. юрид. наук. – К., 2002. – 20 с.
3. Власенко Ю. Л. Оптимізація законодавства України у сфері забезпечення екологічної безпеки: автореф. дис... канд. юрид. наук. – К., 2010. – 20 с.
4. Гетьман А. П. Коментар до ст. 16 Конституції України // Конституція України. Науково-практичний коментар. 2-ге вид., перероб. і допов. – Х.: Право, 2011. – С. 116-117.
5. Ковальчук Т. Г. Правовые вопросы обеспечения экологической безопасности продуктов питания: автореф. дисс... канд. юрид. наук. – К., 1996. – 21 с.
6. Москаленко О. В. Правові аспекти декларування безпеки об'єктів підвищеної екологічної небезпеки: автореф. дис.. канд. юрид. наук. – К., 2013. – 19 с.
7. Правове регулювання екологічної безпеки в Україні: навч. посібник / А. П. Гетьман, М. В. Шульга, В. Л. Бредіхіна та ін. – Х.: Право, 2012. – 296 с.
8. Проблеми права екологічної безпеки: навч. посібник / Під заг. ред. М. В. Краснової та Р. С. Кіріна; відп. ред. В. І. Андрейцев. – Дніпро: НГУ, 2016. – 576 с.
9. Романко С. М. Економіко-правовий механізм забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції: автореф. дис.. канд. юрид. наук. – К., 2008. – 19 с.
10. Фролов М. О. Правові аспекти екологічного ризику: автореф. дис... канд. юрид. наук. – К., 2001. – 20 с.
11. Хіміч О. М. Забезпечення екологічної безпеки адміністративно-правовими заходами, які застосовуються міліцією: автореф. дис.. канд. юрид. наук. – К., 2005. – 16 с.
12. Шомпол О. А. Вдосконалення законодавства України про екологічну безпеку в контексті міжнародно-правових зобов'язань: автореф. дис.. канд. юрид. наук. – К., 2013. – 18 с.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЄВРАЗІЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАВНИЧИХ ШКІЛ ТА ПРАВНИКІВ

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Матеріали Всеукраїнського
науково-практичного круглого столу*

м. Дніпро
27 жовтня 2017 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«НАЦІОНАЛЬНИЙ ГІРНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ЄВРАЗІЙСЬКА АСОЦІАЦІЯ ПРАВНИЧИХ ШКІЛ ТА ПРАВНИКІВ

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнського науково-практичного круглого столу

27 жовтня 2017 року, м. Дніпро

Дніпро
НГУ
2017

УДК 347.77

П 68

Відповідальні редактори:

В.І. Андрейцев – д-р юр. наук, професор, академік НАПрН України;

Р.С. Кірін – д-р юр. наук, доцент.

П 68 **Національна безпека України: актуальні проблеми правового забезпечення:** матеріали Всеукр. наук.-практ. круглого столу, 27 жовт. 2017 р., м. Дніпро / відп. ред. В.І. Андрейцев, Р.С. Кірін; М-во освіти і науки України, Нац. гірн. ун-т; Євраз. асоц. правничих шкіл і правників. – Дніпро: Літограф, 2017. – 195 с.

ISBN 978-617-7379-99-6

Подано доповіді учасників Всеукраїнського науково-практичного круглого столу "Національна безпека України: актуальні проблеми правового забезпечення". Наведено результати досліджень сучасних проблем безпеки в сфері екологічних, земельних, надрових, продовольчих, енергетичних, природоресурсних, гуманітарних, оборонних, кримінальних, адміністративних та інших видів правовідносин, які виконано представниками провідних науково-правничих шкіл України.

УДК 347.77

© Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», 2017

ISBN 978-617-7379-99-6 © Євразійська асоціація правничих шкіл та правників, 2017

ЗМІСТ

БАЛЮК Г. І., БОБКОВА А. Г., НОСІК В. В., КРАСНОВА М. В., КІРІН Р. С. СТАНОВЛЕННЯ ТА ДОСЯГНЕННЯ НАУКОВО-ПРАВНИЧОЇ ШКОЛИ АКАДЕМІКА В.І. АНДРЕЙЦЕВА	5
АНДРЕЙЦЕВ В.І. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	9
АНДРЕЙЦЕВ В. І. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ – СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА РІЗНОВИД ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПРАВОВІ АСПЕКТИ.....	18
ГЕТЬМАН А. П. ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ТА ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА.....	25
ДУХНЕВИЧ А. В. ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА, ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	33
КІРІН Р. С. БЕЗПЕКА НАДР ТА НАДРООТОЧЕННЯ: ІНСТИТУЦІЙНІ ТА КОДИФІКАЦІЙНІ ЗАСАДИ	99
КОВАЛЕНКО Т. О. ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА КРИТЕРІЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ	46
КОСТЯШКІН І. О. ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УМОВАХ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ	50
КРАСНОВА М. В. ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ	55
КУЛИНИЧ П. Ф. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗЕМЕЛЬ ЯК ФАКТОР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	58
СИДОР В. Д. ЗАКОНОДАВЧІ ЗМІНИ ПРАВОВОЇ ДОЛІ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК, ВЛАСНИКИ ЯКИХ ПОМЕРЛИ	62
УРКЕВИЧ В. Ю. ПРО СУБ'ЄКТІВ ГАРАНТУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	64
УСТИМЕНКО В. А. НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	66
ШУЛЬГА М. В., ЗОЛОТАРЬОВА Д. М. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ПРОВЕДЕННЯ РОЗВІДУВАЛЬНИХ РОБІТ	71
АНДРЕЙЦЕВ В. В. ДЕКЛАРУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ТА ДЖЕРЕЛ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ, ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РИЗИКОВОЇ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	73
ВІПРИЦЬКИЙ А. О. ПОДОЛАННЯ КОРУПЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЯК СКЛАДОВА СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	77
ЄВСТІГНЄВ А. С. ОКРЕМІ ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	81
ЗАЄЦЬ О. І. ПРАВОВІ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ ВОЛОДІННЯ ЗЕМЛЕЮ В УКРАЇНІ ..	85
ЗУЄВ В. А. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОЇ ЕКОЛОГО-ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ.....	88
ІГНАТЕНКО І. В. КОНТРОЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ПЕРЕДУМОВА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ У ПРОЦЕСІ МІСТООБУДІВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	94
ІЛЬЮЩЕНКО Г. В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ВІДХОДАМИ ПІРНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ	96
КОВАЛЬЧУК Т. Г. НАУКОВІ ІДЕЇ ПРОФЕСОРА АНДРЕЙЦЕВА В.І. З ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	103